

Сергій Адамович

Процес поселення та господарського облаштування депортованих українців із Закерзоння в Івано-Франківській області

Sergii Adamovych

The process of settlement and economic settlement of deported Ukrainians from Zakerzon in Ivano-Frankivsk region

Summary

In the article, the author analyzes the process of economic settlement of Ukrainians displaced from the Polish state in 1944–1946 and compliance with the economic conditions for deportees declared by the Soviet authorities. According to the researcher, despite the government's declared care for the socio-economic settlement of migrants from the Ukrainian lands of Poland, deported Ukrainians in Ivano-Frankivsk region faced numerous problems. Thus, the increase in the number of displaced persons due to quota increases and resettlement from other oblasts provoked a housing problem for displaced Ukrainians, as houses and apartments vacated by Poles were partially seized by locals or were in poor condition.

The resettlement process was delayed due to the resistance of Poles who did not want to emigrate. Ukrainians came from Poland often robbed by Polish chauvinists, and in Ukraine they faced bureaucratic difficulties and abuses by Soviet officials, and temporary benefits ended in bringing migrants to the standards of „Soviet” status. The socio-economic disarray of the life of forced emigrants was further complicated by the difficult psycho-emotional state of Ukrainians, whose families during the resettlement were divided and resettled throughout Russified and Sovietized Ukraine. In response, the deportees arbitrarily moved to the western regions of Ukraine and reunited with their families, which caused us repression by government authorities.

Keywords: deportations, socio-economic conditions of migrants, bureaucratic abuses, soviet repression.

На початках становлення народної Польщі розпочато реалізацію концепції перетворення її на мононаціональну державу. Згідно домовленостей з прокомуністичним Польським комітетом національного визволення і радянським урядом 9 вересня 1944 року з українських етнічних теренів – Підляшшя, Холмщини, Надсяння, Лемківщини (так званого Закерзоння) було регламентовано переселення українців в УРСР, а поляків з УРСР на польські землі¹.

¹ Володимир В'ятрович, *За лаштунками «Волині – 43». Невідома польсько-українська війна*, Харків 2017, с. 220–221.

За період 1944–1946 років із Польщі до колишнього СРСР було виселено біля 520 тисяч осіб, з яких українці становили понад 480 тисяч, білоруси – 37 тисяч осіб. Основна кількість виселених українців припадала на Ряшівське (267 тисяч), Люблінське (193 тисячі) і Краківське (20 тисяч) воєводства².

15 жовтня 1944 року розпочалося переселення українського населення з Польщі. Спочатку виїжджали особи, які втратили своїх родичів та майно внаслідок польсько-українського протистояння, а також переміщення ліній фронту³. В подальшому, як визнають навіть польські автори, для примусового виселення українців застосовували каральні заходи і навіть армійські підрозділи⁴.

З окреслених територій влада розселяла виселене населення по всій території УРСР, а загалом у 17 областей⁵. При виконкомі обласної ради утворювався Відділ по евакуації і розселенню польського і українського населення в складі семи осіб під керівництвом заступника голови облвиконкому товариша Куца. Для забезпечення нормальної роботи районного представництва Уряду УРСР та уповноваженого Польського комітету національного визволення по евакуації польського населення з території УРСР по Станіславській області рішенням виконавчого комітету Станіславської обласної ради депутатів трудящих та обкому КП(б)У від 16 жовтня 1944 року передавався в м. Станіслав готель «Спартак» після ремонту (47 кімнат з усім майном) з 15 жовтня 1944 року. Витрати на утримання готелю покладалися на міський бюджет, потрібно було організувати роботу і харчування працівників представництва. В постанові окрема увага приділялася роз'яснювальній роботі серед польського населення про умови евакуації та популяризації Люблінської угоди⁶. Вирішення питань пов'язаних із переселенням покладалося

² Степан Копчак, Михайло Романюк, *Депортація населення Польщі і Західної України у повоєнний період (1945–1947 рр.). Українсько-польські відносини в Галичині у ХХ ст.*, Івано-Франківськ 1997, с. 40.

³ Роман Дрозд, *Вигнали і забрали. Позбавлення українців їхньої малої батьківщини в комуністичній Польщі*, Івано-Франківськ 2020, с. 24.

⁴ Marek A. Koprowski, *Akcja „Wisła”*, Poznań 2019, s. 60.

⁵ Ігор Любчик, *Лемківські доли: трагізм і пам'ять поколінь*, Івано-Франківськ 2020, с. 118.

⁶ Державний архів Івано-Франківської області (ДАІФО), ф. Р-295, оп. 3, спр. 6, арк. 108–109.

по облвиконкому на товариша Куца та по обкому КП(б)У на товариша Петрика⁷.

Постановою від 15 грудня 1944 року Рада народних комісарів УРСР і ЦК КП(б) України рекомендували виділити кожній прибулій сім'ї придатні для житла приміщення або тимчасово до закінчення ремонту розміщувати переселенців у будинках колгоспників та інших громадян за їхньою згодою⁸.

13 січня 1945 року виконком обласної ради затвердив план розселення українського населення, яке прибувало з Польщі в Станіславську область⁹. Згідно з повідомленням начальника управління при РНК УРСР у справах евакуації і розселення українського і польського населення від 29 грудня 1944 року в Івано-Франківській області мало бути поселено 1500 сімей (6030 душ) українського населення з території Польщі. За грудень 1944 – січень 1945 років передбачалося переселити в область засобами залізничного та гужового транспорту 100 сімей з Лежайська і 100 сімей із Любачева, які мали потрапити в м. Городенку, виселенці з Бжозова (50 сімей) і Ланцута (50 сімей) повинні були їхати в Коломию, 200 сімей з Перемишля мали осісти в Станіславі, а 100 – в Рогатині, в Рогатин повинні були потрапити і 50 сімей з Лупкова¹⁰. Тільки з с. Ліски Грубешівського повіту Люблінського воеводства направлення у Войнилівський район отримало 130 депортованих українських сімей (543 особи)¹¹. Станом на 23 червня 1945 року на території Гвіздецького району Станіславської області проживали 204 українці, які виїхали з Польщі¹².

Постанова виконавчого комітету Станіславської обласної ради депутатів трудящих та обкому КП(б)У від 10 січня 1945 року «Про підготовку прийому, розміщення та улаштування українського населення евакуйованого з території Польщі та затвердження

⁷ Там само, арк. 140.

⁸ Петро Федорчак, *Депортаційні процеси на Прикарпатті в 1944–1946 рр. (До 65-річчя депортації етнічних українців з Польщі та поляків з України)*, «Галичина» 2011, № 18–19, с. 258.

⁹ ДАІФО, ф. Р-295, оп. 6, спр. 3, арк. 15.

¹⁰ Там само, оп. 3, спр. 22, арк. 11–12.

¹¹ Там само, ф. Р-249, оп. 1, спр. 1, арк. 13–27.

¹² Там само, арк. 33–34.

плану розселення» передбачала підготовку до 20 січня 1945 року місць для розселення українського населення евакуйованого з території Польщі в Станіславській області (за відсутності таких планувалося тимчасово розселяти депортованих у будинках місцевих жителів). Евакуйовані мали отримати землю з покинутих фондів чи земель депортованих поляків, але не більше семи гектарів землі на родину. Для перевезення українців можна було тимчасово мобілізувати автогужовий транспорт. Фінвідділи мали забезпечити своєчасну виплату позик для господарського облаштування та обмін польських грошей. Обласний уповноважений наркомату заготівель тов. Кириленко повинен був прослідкувати за своєчасною видачею евакуйованому населенню сільськогосподарських продуктів згідно з наданими актами-накладними про здачу сільськогосподарських продуктів на місці виїзду¹³.

Попри задекларовані органами влади преференції, які мали бути надані для облаштування переселенців, на практиці ситуація була значно гіршою. У першу чергу проблеми з поселенням та господарським облаштуванням українців, яких депортували з Польщі були пов'язані з опором, що чинили поляки своєму виселенню з західноукраїнських земель. Станом на 15 листопада 1944 року за підрахунками Станіславської обласної ради депутатів трудящих в Івано-Франківській області мали бути звільнені після евакуації польських громадян 14 131 будинок, 29 283 га землі, а також 895 квартир площею 30 070 м², із них 170 квартир на той момент було звільнено¹⁴.

Однак започатковане у вересні 1944 року виселення поляків та посилення репресій НКВС проти членів польського підпілля, особливо помітне в останні місяці 1944 року сприяло загостренню антирадянських течій серед польського населення Західної України¹⁵. Польське населення намагалося саботувати радянські розпорядження про виїзд із західноукраїнських земель і не полишало місць свого проживання, траплялися випадки силового спротиву виселенням. Так, у ніч з 21 на 22 жовтня 1944 року в м. Коломиї невідомими були розклеєні листівки з закликом

¹³ Там само, ф. Р-295, оп. 3, спр. 31, арк. 1.

¹⁴ Там само, спр. 22, арк. 4–5.

¹⁵ Володимир В'ятрович, *За лаштунками «Волині – 43»...*, вказ. пр., с. 210.

ігнорувати угоду про переселення поляків з України в Польщу. Ксьондз в Долинському районі відкрито закликав поляків ігнорувати угоди про переселення і заявляв, що західні області будуть польськими¹⁶.

Станом на 10 січня 1945 року в Станіславській області з 32 759 сімей (101 765 чоловік), які підлягали виселенню подали заяви на переселення тільки 20 217 осіб, евакуйовано було лише 343 сім'ї (679 чоловік), прийнято майна від 203 господарств та видано евакуаційних листків лише 650 господарствам¹⁷.

Ситуація ускладнювалася ще й тим, що частина будинків на території Станіславщини, які залишили польські сім'ї, були пошкоджені і непридатні для проживання, а тому переселенцям довелося їх відновлювати та ремонтувати. До того ж біля 700 залишених поляками будинків зайняли військові частини¹⁸.

Так, у Жовтневому районі (нині частина Івано-Франківського району) в с. Вовчки з 86 залишених поляками будинків станом на 10 серпня 1946 року було зруйновано 48. Багато будинків залишених поляками були зайняті місцевим населенням, у той час, коли понад 300 родин переселенців були розміщені по хатах селян. Унаслідок поганого вирішення з боку районного керівництва до переселенців з району виїхало до інших районів та областей 80 родин переселенців¹⁹.

Окремі з поляків, що були депортовані до Польщі, пізніше з різних мотивів намагалися підтвердити свої права на власність на Прикарпатті. Так, протокольно-консульський відділ МЗС УРСР 30 червня 1948 року звернувся до Станіславської обласної ради з запитом про підтвердження права власності на два будинки на вул. Замойського (буд. 2 і 4) в м. Станіслав за репатрійованою Антоніною Худзикевич. Натомість після виїзду Івана Хованця до Польщі в 1945 році в м. Бурштині залишилися будинок і стодола, на які претендувала громадянка США Юлія Різель, сестра Івана Хованця²⁰.

¹⁶ ДАІФО, ф. П-1, оп. 1, спр. 169, арк. 45.

¹⁷ Там само, ф. Р-295, оп. 3, спр. 26, арк. 1.

¹⁸ Петро Федорчак, *Депортаційні процеси на Прикарпатті...*, вказ. пр., с. 260.

¹⁹ ДАІФО, ф. Р-249, оп. 1, спр. 9, арк. 29.

²⁰ Там само, ф. Р-295, оп. 3, спр. 73, арк. 3, 61.

Виїзд поляків продовжувався тривалий час. Так, у червні 1947 року зголосилися поляки Катерина Гробвич, Костянтин Козловський, Розалія Леус, Станіслав Прокопович, які бажали виїхати до Польщі²¹.

Заважало нормальному облаштуванню переселенців також те, що чисельність українців, що влада планувала поселити в області зростала. Так, згідно з планом розселення українського населення з Польщі станом на 1 червня 1945 року планувалося розмістити в Станіславській області уже 3935 сімей (12 140 осіб). Станом на 1 квітня 1945 року в область прибули 922 сім'ї (3461 особа)²². Згідно з планом розселення українського населення з території Польщі в Станіславську область у розрізі районів по 50 сімей (200 душ) мали переїхати в Букачівці, Бурштин, Войнилів, Галич, Коломию, Станіславів (нині Івано-Франківськ), Тисменицю, Чернилицю; по 100 сімей (400 душ) – у Заболотів, Калуш, Снятин, Тлумач; 150 сімей (600 душ) – у Більшівці, Гвіздець, Городенку; 180 сімей (720 душ) – у Жовтень (нині – Єзупіль); в Лисець – 25 сімей (100 душ); у Рогатин – 80 сімей (320 душ)²³.

Часто українці потрапляли в область у злиденному стані після грабунків польських шовіністів. Процес переселення, як він інколи відбувався в реальності, розкриває в листі секретарю ЦК ВКП(б)У Микиті Хрущову від 25 листопада 1949 року уродженець с. Присліп Ліського повіту Бондар Михайло Михайлович. В листі Бондар скаржить, що 12 червня 1946 року поляки ввели війська в село, дали на збори 30 хвилин і дозволили з собою взяти лише особисті речі, а решту треба було залишити. Вони казали, що «руські все дадуть на місці перебування. Немовби польські переселенці теж все залишили». Михайло Бондар наголошував, що українці відчували «обман, грабунок зі сторони польських солдат і місцевої влади». Українцям прийшлося йти до залізничної станції 60 кілометрів. І в дорозі польські солдати нападали на переселенців, забирали останнє. Так, загальна сума вартості втраченого майна згідно із зареєстрованими описами майна 5794 господарств станом на 1 березня

²¹ Там само, ф. Р-249, оп. 1, спр. 14, арк. 11.

²² Там само, спр. 5, арк. 10.

²³ Там само, ф. Р-295, оп. 3, спр. 31, арк. 3.

1949 року становила 36 279,7 тисяч рублів²⁴. До початку 1948 року 186 переселених із Польщі сімей змушені були придбати житло за власний кошт, оскільки в Польщі їхні господарства були знищені в роки Другої світової війни²⁵.

Як стверджує відомий науковець Роман Дрозд, найбільше могли забрати із собою майна ті сім'ї, які одними з перших зазнали переселення. З часом, коли виїзди стали масовими і примусовими, особистого майна можна було перевозити значно менше. Це стало наслідком не лише темпів переселення, особливо, коли його здійснювали військові підрозділи, але й відсутності належної кількості транспортних засобів²⁶.

10 серпня 1945 року бюро Станіславського обкому КП(б)У для полегшення долі переселенців звільнило їх строком на два роки від обов'язкових поставок сільськогосподарських продуктів, від грошових податків та від сплати обов'язкового страхування господарств переселених із Польщі на територію Станіславської області²⁷. Крім того, 21 вересня 1945 року бюро Станіславського обкому прийняло рішення про невідкладні заходи господарчого облаштування українського населення, що прибуло з Польщі. Передбачалося, що місцеві органи влади мали розрахуватися з переселенцями, забезпечувати українців з Польщі в 10-денний термін садибами та присадибною і рільною землею, надавати переселенцям допомогу в ремонтах житлових і господарських будівель, у придбанні худоби і товарів першої необхідності. Діти переселенців мали бути охоплені освітою, а їхні батьки навчатися на професійних курсах. Одночасно органи влади повинні були розгорнути серед переселенців політико-масову роботу і не допускати їх самовільних переїздів в інші райони області²⁸. Спеціально призначали агітаторів із партактиву, які проводили бесіди про плани п'ятирічок, читали газети та ідеологічно намагалися зламати виселенців, готуючи їх до нових суспільно-політичних реалій²⁹.

²⁴ Там само, ф. 295, оп. 3, спр. 80, арк. 32.

²⁵ Петро Федорчак, *Депортаційні процеси на Прикарпатті...*, вказ. пр., с. 260.

²⁶ Роман Дрозд, *Вигнали і забрали...*, вказ. пр., с. 42.

²⁷ ДАІФО, ф. Р-295, оп. 3, спр. 30, арк. 99.

²⁸ Там само, оп. 3, спр. 26, арк. 1.

²⁹ Ігор Любчик, *Лемківські долі...*, вказ. пр., с. 120.

Одночасно Управління при Раді Міністрів УРСР у справах евакуації в своїх листах визнавало, що значна частина населення вивезеного з Польщі, яке проживає в західних областях України, є не облікованим³⁰. Виселені з Польщі переселенці в східні області України самовільно переїжджали (3821 господарства станом на вересень 1947 року) і ще й залишали непогашеною заборгованість по виданих їм сільгоспбанком позиках³¹. У 1948 році на Івано-Франківщину прибули 452 сім'ї (2313 осіб) із Сталінської (Донецької), Ворошиловградської (Луганської), Полтавської та Одеської областей. Їх становище ускладнювалося тим, що уряд ще в 1945 році заборонив їх приписувати в західних областях і зобов'язав місцеві адміністрації повернути їх у східні області³².

Причинами міграцій депортованих була соціально-економічна необлаштованість на місцях їхнього примусового поселення, тиск комуністичної ідеології та русифікація, незвичний степовий клімат, бажання поселитися ближче до рідних земель і розселення родичів та земляків радянською системою в різні кінці країни. За даними польського дослідника Яна Пісулінського з 39 тисяч переселених на схід країни 4/5 переїхали в Західну Україну, а частина втекла до Польщі³³.

У переселенців не все складалося так добре, як планували в офіційних документах. Згідно із соціопитуванням проведеним уже в період незалежності України Галиною Щербою про відсутність відповідних умов життя на новому місці поселення, вказали 84,2% опитаних, і лише 26,8% з числа опитаних переселенців змогли влаштуватися на роботу за фахом, а голодувати доводилось 68% переселенців. Серед переселенців були й такі, які зазнали переслідувань на новому місці поселення – 44,6%³⁴.

Переселенець С. Криницький згадував про побут після переїзду в УРСР, що їх родина

³⁰ ДАІФО, ф. Р-249, оп. 1, спр. 14, арк. 20.

³¹ Там само, арк. 36.

³² Петро Федорчак, *Депортаційні процеси на Прикарпатті...*, вказ. пр., с. 260.

³³ Jan Pisuliński, *Rozsiedlenie i pierwsze lata życia Ukraińców przesiedlonych z Polski do USSR*, „Nowa Ukraina” 2007, nr 1–2, s. 70.

³⁴ Галина Щерба, *Депортація населення з польсько-українського пограниччя. Українсько-польські відносини в Галичині у ХХ ст.*, Івано-Франківськ 1997, с. 303–304.

отримала маленьку хату з вапняку з двох кімнаток і кухоньки, зате отримали велику стодолу під бляхою, стайню і сім гектарів поля. Жили шестеро в одній кімнатці, підлога глиняна, на зиму робили загати з листя, щоб було тепліше. Мила не було, нафти не було, у школі паперу не вистачало, робили «вічні ручки» і зошити з обгорткового паперу. Воші переселенців їли нещадно³⁵.

Відзначимо, що особливо складним було становище виселених родин, які втекли з інших областей. Так, 473 сім'ї, які самовільно прибули в область з інших регіонів проживали у домівках селян у Войнилівському, Долинському та Тисменицькому районах³⁶.

Не отримали переселенці і належних їм компенсацій. Постановою виконавчого комітету Станіславської обласної ради від 7 березня 1947 року визнавалося, що розрахунки з переселенцями за залишене майно і сільськогосподарські продукти не завершені і є окремі випадки зловживань. Виконком визначав, що виплати мають бути завершені до 1 червня 1947 року, а до 1 липня цього ж року всі переселенці мали бути забезпечені житлом. Після 1 квітня 1947 року припинявся прийом документів про їхнє загублення, бо в цьому вбачався елемент зловживань переселенців³⁷. Однак у липні 1949 року 708 сімей так і не отримали розрахунків за залишене в Польщі майно³⁸.

За результатами переселенської кампанії чисельність українців із Закерзоння зросла ніж попередньо планувалося. Так, станом на січень 1949 року в Станіславській області було 7845 сімей переселенців (32 287 осіб) із Польщі і Чехословаччини, які отримали для проживання 5941 будинок, були заселені в 453 відбудовані будинки і у 830 квартир. Ще 621 сім'я була розселена в селян. Землю отримало 7101 господарство (17 032 га), не отримали землю 63 сім'ї³⁹. Через нестачу вільних будинків влада займалася «уплотненням». Тільки у Коломийському районі аж 40 сімей були доселені до

³⁵ Сергій Адамович, *Нереабілітована пам'ять*, Івано-Франківськ 2020, ч. 2, с. 37–38.

³⁶ Ігор Любчик, *Лемківські долі...*, вказ. пр., с. 121.

³⁷ ДАІФО, ф. 295, оп. 3, спр. 49, арк. 19–22.

³⁸ Петро Федорчак, *Депортаційні процеси на Прикарпатті...*, вказ. пр., с. 260.

³⁹ ДАІФО, ф. 295, оп. 3, спр. 80, арк. 2–3.

родин поляків в надії на виїзд останніх. Загалом практично у всіх районах була проблема з забезпеченням житлом⁴⁰.

В області майже не виділялися кошти на будівельні матеріали для спорудження нового житла. У 1948 році для переселенців не було здійснене заплановане будівництво житла, а в наступному році замість 221 індивідуального будинку було споруджено лише 12⁴¹.

Влада неохоче нараховувала людям похилого віку нові пенсії. Не завжди також функціонери визнавали польські, чеські, австрійські й німецькі дипломи міжвоєнної доби. Нерегулярно надходили товари широкого вжитку в спеціальні магазини облспоживспілки для переселенців⁴².

Заяви на відновлення загублених чи вкрадених документів і строки реєстрації описів майна і актів накладних можна було подавати до 1 квітня 1947 року⁴³. Варто зауважити, що окремі переселенці умудрялися надавати фіктивні довідки-накладні з підробленими печатками для компенсації втрат⁴⁴. Особливо цьому сприяли працівники радянських органів, які теж були переселенцями⁴⁵. Так, у 108 описах майна, які прислали з Дрогобицької області на перевірку, підроблена сума склала 1 061 405 рублів і приписана площа залишених посівів – 452 центнери хліба (по Львівській області відповідно 1 834 279 рублів і 1215 центнерів хліба)⁴⁶.

Зокрема, Когутанич Григорій Кіндратович, який проживав у м. Самбір, підробив документи і незаконно отримав зерно, а в селі Рінь (нині частина села Угорники) Івано-Франківської міської громади отримав майно з доплатою йому різниці⁴⁷. На практиці були і випадки, коли незаконно під видом переселенців, гроші

⁴⁰ Ігор Любчик, *Лемківські долі...*, вказ. пр., с. 124.

⁴¹ Петро Федорчак, *Депортаційні процеси на Прикарпатті...*, вказ. пр., с. 260.

⁴² Микола Литвин, *Депортації українців з Надсяння, Лемківщини, Холмщини і Підляшшя 1944–1951 рр.: основні етапи та етнополітичні наслідки*, «Галичина» 2012, № 20–21, с. 313.

⁴³ ДАІФО, ф. Р-249, оп. 1, спр. 14, арк. 23.

⁴⁴ Там само, арк. 7.

⁴⁵ Там само, арк. 42.

⁴⁶ Там само, арк. 8.

⁴⁷ Там само, арк. 40.

отримували працівники райвиконкомів і інших організацій⁴⁸. Лише в Букачівському районі станом на початок літа 1949 року було засуджено за підробку евакуаційних документів, актів накладних і подібних зловживань 25 осіб (ім інкримінували перебір зерна на суму 43 796 рублів)⁴⁹.

Були і примітивні зловживання радянських партноменклатурників. Так, працівник переселенського відділу Гутарев часто бував у м. Калуші і систематично пив за гроші переселенців. Так, у липні 1948 року він взяв у переселенця П.І. Боріка хабар у 300 рублів і 0,5 літра горілки за обіцянку надати добрий будинок для проживання в Калуші⁵⁰.

Окрім того, пропонувані для переселенців пільги закінчувалися з початком процесу колективізації села, яку новоприбулі зустрічали негативно. У березні 1948 року у Кутському районі з 54 родин виселених не було жодної, яка прагнула б вступити в колгосп. Аналогічна ситуація спостерігалася у Більшівцівському, Галицькому, Гвіздецькому та інших районах, де депортовані вступали в колгоспи поодинокі⁵¹. Після колгоспної практики переселенці почали втікати додому, використовуючи відсутність на той час суцільного кордону⁵².

Отже, попри задекларовану радянськими органами влади опіку над соціально-економічним облаштуванням переселенців з українських земель Закерзоння, депортовані українці на Прикарпатті зіштовхнулися з численними проблемами. Так, уже зростання кількості переселенців з 6030 до 32 287 осіб провокувало проблему з житлом для переселених українців, бо звільнені від поляків 14 131 будинок і 895 квартир були частково захоплені місцевими жителями чи перебували в незадовільному стані. Процес переселення затримувався через опір поляків, що не мали бажання залишати рідні для них землі. Українці приїжджали з земель Польщі часто пограбовані польськими шовіністами, а в Україні

⁴⁸ Там само, арк. 50.

⁴⁹ Там само, ф. 295, оп. 3, спр. 80, арк. 42.

⁵⁰ Там само, спр. 81, арк. 28.

⁵¹ Ігор Любчик, *Лемківські долі...*, вказ. пр., с. 122.

⁵² Михайло Вороний, *Сходження на Голгофу. Депортовані чи репресовані*, Івано-Франківськ 1994, с. 97.

зіштовхувалися з бюрократичними труднощами і зловживаннями радянських службовців, а надані тимчасово пільги все одно закінчувалися приведенням переселенців до стандартів тогочасного статусу «радянської» людини. Соціально-економічна необлаштованість життя примусових емігрантів ускладнювалася ще й складним психоемоційним станом українців, родини яких під час переселення розділяли і розселяли по русифікованій та радянській східній та південній Україні. У відповідь на це депортовані самовільно переселялися в західні області України і єдналися зі своїми родинами, чим викликали на себе репресії зі сторони урядових органів влади.

Бібліографія

Архівні джерела

Державний архів Івано-Франківської області. Виконавчий комітет Івано-Франківської обласної Ради депутатів трудящих, ф. Р-295, оп. 3:

- спр. 6 «Постанови обкому КПУ і облвиконкому»;
- спр. 22 «Вказівки Ради Народних комісарів УРСР з питань прийому і працевлаштування громадян, що повертаються зі звільненої Червоною армією території, а також розселення евакуйованого українського населення з Польщі і свідчення про кількість громадян насильно вивезених німецькими загарбниками»;
- спр. 26 «Виписки з протоколів Станіславського обкому КПУ»;
- спр. 30 «Виписки з протоколів бюро Станіславського обкому КПУ»;
- спр. 31 «Постанови облвиконкому»;
- спр. 49 «Постанови і розпорядження облвиконкому»;
- спр. 73 «Листування з Міністерством закордонних справ УРСР з питань претензій громадян закордонних держав на майно, яке знаходиться на території області»;
- спр. 80 «Матеріали про працевлаштування громадян, які переселились з Польщі у Станіславську область»;
- спр. 81 «Листування по відділу переселення».

ДАІФО. Виконавчий комітет Івано-Франківської обласної Ради депутатів трудящих, ф. Р-295, оп. 6, спр. 3 «Протоколи засідань облвиконкому № 37 по № 48»

ДАІФО. Група з евакуації і розселення українського і польського населення при виконкомі Станіславської обласної ради депутатів трудящих, ф. Р-249, оп. 1:

- спр. 1 «Інформації. Дані і відписки про наявність дворів, будинків і іншого майна залишеного польським населенням. Списки українців, евакуйованих з Польщі в Войнилівський і Галицький район і Городенківський»;

- спр. 5 «Плани розселення українського населення, яке переселяється з Польщі в Станіславську область за 1945 р.»;
- спр. 9 «Рішення і розпорядження Виконкому Станіславської облради депутатів трудящих про переселення населення»;
- спр. 14 «Директивні розпорядження при СМ УРСР зі справ евакуації і розселення українського і польського населення. Інформації, списки. Довідки про хід розселення і влаштування переселенців-українців»;
- спр. 34 «Листи, заяви, скарги і листування з радою міністрів УРСР із райвиконкомом по розгляду скарг переселенців».

ДАІФО. Івано-Франківський обласний комітет КПУ, ф. П-1, оп. 1, спр. 169 «Листування з ЦК ВКП(б)У, ЦК КП(б)У, Радою народних комісарів УРСР про кадри, облік комуністів, причинену шкоду німецько-фашистським загарбникам, евакуації українського населення з території Польщі і польських громадян з території УРСР, розвитку нафтової промисловості, виділені обладнання і інших питаннях».

Дослідження

Адамович С., *Нереабілітована пам'ять*, ч. 2, Лілея НВ, Івано-Франківськ 2020.

Вороний М., *Сходження на Голгофу. Депортовані чи репресовані*, Івано-Франківськ 1994, с. 97.

В'ятрович В.М., *За лаштунками «Волині – 43». Невідома польсько-українська війна*, Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», Харків 2017.

Дрозд Р., *Вигнали і забрали. Позбавлення українців їхньої малої батьківщини в комуністичній Польщі*, Лілея НВ, Івано-Франківськ 2020.

Копчак С., Романюк М., *Депортація населення Польщі і Західної України у повоєнний період (1945–1947 рр.). Українсько-польські відносини в Галичині у ХХ ст.*, Плай, Івано-Франківськ 1997, с. 39–42.

Литвин М., *Депортації українців з Надсяння, Лемківщини, Холмищини і Підляшшя 1944–1951 рр.: основні етапи та етнополітичні наслідки*, «Галичина» 2012, № 20–21, с. 311–318.

Любчик І., *Лемківські доли: трагізм і пам'ять поколінь*, Ярина, Івано-Франківськ 2020.

Федорчак П., *Депортаційні процеси на Прикарпатті в 1944–1946 рр. (До 65-річчя депортації етнічних українців з Польщі та поляків з України)*, «Галичина» 2011, № 18–19, с. 258–262.

Щерба Г., *Депортація населення з польсько-українського пограниччя. Українсько-польські відносини в Галичині у ХХ ст.*, Плай, Івано-Франківськ 1997, с. 300–304.

Koprowski M.A., *Akcja „Wisła”*, Replika, Poznań 2019.

Pisuliński J., *Rozsiedlenie i pierwsze lata życia Ukraińców przesiedlonych z Polski do USSR*, „Nowa Ukraina” 2007, nr 1–2, s. 51–70.